

1/6-01.27
28.08.2015р

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, професора Дудко Ірини Дмитрівни на дисертаційну роботу Оврамця Михайла Анатолійовича «Чинники імміграції в політиці Європейського Союзу на початку ХХІ ст. (концептуальний та праксеологічний виміри)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

Тема дисертаційної роботи М. А. Оврамця «Чинники імміграції в політиці Європейського Союзу на початку ХХІ ст. (концептуальний та праксеологічний виміри)» є актуальною і науково та практично ваговою. Це зумовлюється низкою чинників, серед яких – перспективи (у вимірі підписання Угоди про асоціацію) зближення України з ЄС, а звідси – необхідність налагодження механізмів співпраці сторін по всіх напрямках внутрішньої і зовнішньої політики, серед яких міграційний менеджмент (в аспекті посилення інтенсивності міграційних потоків у Європі наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.) посідає особливо помітне місце. До цього слід додати й включення України до європейських міграційних процесів в якості країни-транзитера, а крім того – загострення міграційних питань в межах самого українського суспільства через окупацію Криму та АТО на Донбасі. На порядку денному – вдосконалення підходів відповідних державних структур до розв'язання або принаймні пом'якшення проблем, пов'язаних з активізованими міграційними процесами в межах України, що об'єктивно передбачає врахування найкращих здобутків (як і прорахунків) у зазначеному напрямі передових країн ЄС. Так, науковий аналіз імміграційної політики Європейського Союзу слугує на сьогодні не тільки накопиченню відповідних наукових знань, а й має практично-політичне значення з урахуванням формування орієнтирів внутрішньої і зовнішньої політики України, що відповідають інтересам українського суспільства і європейської сторони.

Слід визнати, що автору вдалося окреслити коло питань, які зумовлюють комплексне висвітлення теми, базуються на аналізові як теоретичних проблем, так і практичних аспектів міграційної політики Європейського Союзу. Цьому сприяє чітко продуманий і логічно побудований план роботи, орієнтований на поєднання концептуальних і праксеологічних вимірів міграційного менеджменту ЄС. Позитивним у даному відношенні є включення до кола дослідження підходів, які не знайшли достатнього осмислення в науковій літературі. Так, цікавою та корисною виглядає спроба автора проаналізувати політику міграційного менеджменту ЄС з точки зору статутних завдань формування спільного простру свободи, безпеки та справедливості в Європейському Союзі, які визначені в установчих договорах об'єднання. Якщо взяти до уваги специфіку робіт інших дослідників (як вітчизняних, так і зарубіжних), де

міграційна політика ЄС розглядається переважно з економічних, політико-правових чи країнознавчих позицій, представлене дослідження не має аналогів в українській політичній науці, а тому має інноваційний характер.

Заслуговує на схвалення джерельна база дослідження, що формується зі значного кола документальних матеріалів – офіційних документів керівних установ ЄС та окремих країн-членів, документів міжнародних організацій, статистичних матеріалів, парламентських документів, матеріалів політичних партій та партійно-політичних об'єднань ЄС, статей та публічних виступів державних діячів тощо. Більша частина матеріалів – англійськомовні джерела, що вперше вводяться в науковий обіг.

Автор виявив вміння самостійного аналізу значного кола теоретичного матеріалу, узагальнення джерельної бази, формування самостійних суджень. Достовірність дослідницьких напрацювань автора не викликає заперечень з урахуванням комплексності використаних джерел, а також методів історико-політичного аналізу питань теми.

Зміст дисертації містить низку цікавих та науково обґрунтованих положень, які заслуговують на обговорення.

Так, перший розділ «Теоретико-методологічна база та стан дослідження проблеми» (с.11-49) присвячений, зокрема, загальнометодологічним основам політичного аналізу сучасних міграційних процесів ЄС, розгляду комплексного впливу міграційних процесів на розподіл демографічних ресурсів, баланс робочої сили, соціально-демографічну та етнокультурну структуру населення приймаючих країн, а також на міжнародні відносини ЄС з країнами походження мігрантів та транзитними країнами. Стверджується посилення ваги міграційних чинників у процесі реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (с. 16), подається детальний аналіз завдань і рекомендацій, висунутих у межах проектів європейського дослідницького консорціуму Challenge («Виклик»).

Автор дисертації доводить, що в європейських дослідженнях з міграційної проблематики виразно простежується тенденція, яка вказує на спроби сформулювати консолідований підхід до проблем імміграції шляхом поєднання соціально-економічних, політичних та соціокультурних чинників. Вказані тенденції «віддзеркалюють посилення уваги до безпекової проблематики, насамперед у розрізі визначення завдань концепції внутрішньої безпеки ЄС» (дебати довкола якої тривають з 2010 р.), формування спільного політико-правового «простору свободи, безпеки та справедливості» (створення якого закріплено в установчих договорах ЄС) (с. 47).

Інформаційно насиченим та цікавим з наукової точки зору є другий розділ дисертації «Вплив зовнішніх міграцій та іммігрантських громад на суспільно-політичний розвиток ЄС та його країн-членів» (с. 50-111). Основний зміст розділу складають аналіз впливу імміграції на соціальну структуру та політичні процеси в країнах ЄС, критичний огляд позицій європейських партійно-політичних об'єднань з питань міграційної політики та мультикультуралізму, співставлення ролі міграційних чинників у контексті становлення спільного політико-правового простору та зовнішньої політики

ЄС. Варто зазначити, що позиції та діяльність загальноєвропейських політичних партій та їх фракцій у Європейському парламенті досі майже не розглядалися в дослідженнях українських авторів.

В розділі окреслено загальний вплив чинників імміграції на соціально-економічні процеси, визначено основні вектори впливу міграційних проблем на суспільно-політичну ситуацію та політичні процеси в Європейському Союзі. Дисертант наводить узагальнені дані про кількість іммігрантів та осіб іммігрантського походження в країнах-членах ЄС. Характеризуючи основну тенденцію, яка визначає ставлення політичних та урядових кіл країн ЄС до іммігрантів, автор відзначає посилення політичних та законодавчих вимог до новоприбульців, а також спроби звузити рамки ізолюваного існування іммігрантських громад, що вже призвело до виникнення в країнах ЄС іншокультурних спільнот, слабо пов'язаних з економічною та політичною сферою країн їхнього перебування. В дисертації висвітлено основні напрями діяльності ЄС у сфері протидії масовому проникненню мігрантів на територію країн-членів, які включають програми захисту території та використання програм зарубіжної допомоги з метою обмеження імміграції з сусідніх країн та основних регіонів походження іммігрантів (с. 88-89).

Третій розділ «Регулювання проблем імміграції в діяльності керівних та представницьких органів ЄС» (с. 112-175) містить послідовний аналіз політики ЄС у сфері «внутрішніх міграцій», формування спільної політики ЄС у сфері контролю імміграції та надання притулку та способів адаптації іммігрантів. Окремий підрозділ присвячено огляду відносин між ЄС та Україною в контексті міграційної проблематики та зрушень у політиці ЄС.

Автор аргументовано доводить, що керівні установи ЄС поступово збільшують ступінь узгодженості міграційних підходів, які в перспективі можуть розвинути у новий напрям спільної політики ЄС. (с. 173). За висновком автора, політика ЄС у сфері міграцій визначається декількома основними критеріями, які передбачають подальшу інтеграцію країн ЄС у консолідований господарський та суспільно-політичний комплекс, забезпечення свободи пересування громадян ЄС з метою задоволення потреб ринку праці; використання моделі мультикультуралізму з метою дотримання балансу між стандартним переліком прав громадян і чинниками різноманітності; гарантування основоположних прав людини згідно з базовими документами ЄС та конвенціями Ради Європи (с. 173).

Втім, як визнає дисертант, попри спроби розвивати співпрацю між ЄС та ключовими країнами походження і транзиту мігрантів, використання цих механізмів виявилось на загал малоефективним (с. 174, 178-179). Несанкціонована імміграція обтяжує соціальні бюджети країн-членів та створює низку проблем соціального, культурного і безпекового характеру. Основні регуляторні завдання ЄС щодо зовнішніх міграцій передбачають впровадження на постійній основі спільних механізмів координації та менеджменту, посилення прикордонного контролю (вдосконалення механізмів Шенгенської зони, уніфікацію переліку підтверджуючих документів для

отримання віз, поширення найбільш ефективних практик держав-членів), кращу організацію легальної міграції, сприяння керованій мобільності, попередження та протидію незаконній міграції, поліпшення правового захисту іммігрантів та біженців (с. 174).

Основні положення та висновки дисертації є чіткими та виваженими, що підтверджує фаховий рівень автора та науковість підготовленого матеріалу. Зазначене водночас не виключає можливості зауважень, пов'язаних з деякими спірними положеннями та твердженнями в роботі.

1. Назва дисертації потребує більш чіткого формулювання, оскільки в роботі (відповідно до змісту) йдеться не про чинники імміграції в політиці Європейського Союзу (тобто чинники, що сприяли процесу імміграції), а про імміграцію як чинник Європейського Союзу в аспекті узгодження імміграційної політики країн-членів ЄС, політичних, інституційних, соціокультурних змін у Союзі тощо. Відповідно до цього більш чіткого формулювання мала б набути й мета дослідження (с.4).

2. Автор роботи здійснює спробу дати розгорнуту картину використаних ним методів дослідження, хоча деякі позиції потребують уточнення. Зокрема, автор посилається на метод історизму, хоча мова має йти про принцип історизму, що складає наукове підґрунтя аналізу питань теми. Залишається незрозумілим, що дисертант має на увазі, стверджуючи про загальнонаукові логічні методи. Окреслюючи вагомість в аспекті розгляду проблем роботи порівняльного і структурно-функціонального підходів, автор залишає поза увагою праксеологічний підхід, хоча він (відповідно до заявленої теми) визначає один з двох головних (поряд із концептуальним) напрямів дослідження окреслених проблем.

3. В дисертації згадується велика кількість назв європейських агенцій, різних структур та організацій, частина яких позначена аббревіатурами. Для полегшення прийняття тексту було б доцільно додати до дисертації список аббревіатур та довідку щодо функцій і статусу різних міжнародних організацій, про які згадується в тексті дисертації.

4. В тексті дисертації неодноразово згадується принцип солідарності як орієнтир спільної міграційної політики ЄС (напр., с. 37, 70, 72 та ін.). Водночас, як стверджує автор (вступ, с. 7-8), попри те, що з 1999 р. проблеми імміграції та надання притулку вважаються частиною комунітарного права ЄС та компетенцією його керівних органів (Європейської Ради, Ради ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ, Європейської Комісії та спеціалізованих функціональних установ), «діяльність інститутів ЄС та урядів країн-членів у сфері міграцій ґрунтується переважно на принципах міжурядової та міжвідомчої координації, а не на принципах солідарності», як це визначено в Лісабонській версії установчих договорів ЄС. Такі твердження потребують більш детального пояснення у вимірі, що саме може вважатися виявом солідарності країн ЄС у сфері міграційної політики.

5. Поряд із наведеними в дисертації аргументами на користь розбудови спільної міграційної політики ЄС (с. 173, 174) автор надає доволі

песимістичні оцінки ефективності виконання та впровадження ухвалених принципів та орієнтирів європейської політики. Важливою була б думка автора з приводу того, чи зможе ЄС подолати нинішню міграційну кризу, насамперед з урахуванням середземноморського напрямку.

6. У висновках дисертації (с. 177), вказано на те, що головна причина, котра гальмує впровадження спільної міграційної політики ЄС полягає в соціально-економічних відмінностях та різних рівнях розвитку країн-членів («дисбаланси в рівнях розвитку та соціального забезпечення різних країн ЄС»). Проте автор не згадує про відмінності в їхньому географічному розташуванні. Як свідчать останні події, географічне розташування тих чи інших країн напряму впливає на їх політику щодо імміграції.

7. В розділі 2 автор побічно згадує про посилення загрози терактів у країнах ЄС та інші проблеми, такі як вербування громадян ЄС до бойових підрозділів ісламських терористичних угруповань та мереж, включаючи Аль-Каїду та військові структури «Ісламської держави» в Іраку, Сирії та Лівії (с. 109). Однак докладна інформація з цього приводу в дисертації відсутня. На думку опонента, в дисертації було б доцільно приділити більшу увагу ролі ісламського фактора, включаючи суспільно-політичну активність ісламських громад.

Вказані зауваження та оцінки мають здебільшого полемічний характер та не знижують загального позитивного враження від роботи, можуть бути враховані автором у подальшому дослідженні обраної тематики.

Представлена дисертація є комплексним завершеним дослідженням, спрямованим на аналіз стану міграційних проблем у ЄС, включаючи вплив імміграції на суспільно-політичний розвиток європейських країн та формування і координацію підходів керівних органів ЄС у цій сфері. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці довідково-аналітичних матеріалів, пов'язаних з подальшою розробкою зовнішньополітичного курсу України, при підготовці допоміжних матеріалів щодо політичного діалогу між Україною та ЄС та в контексті адаптації до вимог та нормативів візової та міграції політики ЄС.

Обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи підтверджується її апробацією в шести статтях автора у фахових виданнях та участю у науково-практичних конференціях. З урахуванням встановлених вимог автором опубліковано автореферат, зміст якого є стислим викладенням суті дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота М. А. Оврамця «Чинники імміграції в політиці Європейського Союзу на початку ХХІ ст. (концептуальний та праксеологічний виміри)» написана на актуальну тему, в якому одержано нові наукові і практичні результати щодо впливу імміграції на політику Європейського Союзу на початку ХХІ ст. Зміст

дисертації цілком відповідає паспорту спеціальності 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку та вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567), які висуваються до кандидатських дисертацій. Автор дисертації Оврамець Михайло Анатолійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04. – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Офіційний опонент:

**доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичної історії
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана»**

проф. І.Д. Дудко

I. D. Dudko
СВІДЧУЮ
Вчений секретар
Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Паченко О.В.
27 08 2018